

Ord och begrepp

Definitionerna bygger på underlag från Diskrimineringsombudsmannen, Riksförbundet för sexuell upplysning, Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter, Statens folkhälsoinstitut, Skolverket och landstingens gemensamma ungdomsmottagning på nätet (UMO).

Asexualitet – avsaknad av aktiv sexualitet och intresse av sexuella relationer. Är inte i lagens mening en sexuell identitet eller sexuell läggning.

Biologiskt kön – kategorisering utifrån inre och yttre könsorgan, könskromosomer och ibland även hormonnivåer.

Bisexualitet – när en person känner sig känslomässigt och / eller sexuellt attraherad av personer oavsett kön.

Cis-person – en person vars könsidentitet stämmer överens med det biologiska, juridiska och sociala könet.

DSD – Disorder of Sex Development. Medfött tillstånd i vilket könets kromosomala, gonadala (rör könskörtlar, dvs. testiklar eller äggstockar) eller anatomiska utveckling är atypisk. Begreppet intersexualism används också.

Etnisk tillhörighet – nationellt eller etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande. Känsla av tillhörighet till en viss grupp människor med gemensamt ursprung och språk och gemensam kultur.

Etnocentrism – förhållningsätt där utgångspunkten är att den egna etniska gruppen är måttstock och centrum. Utgår oftast från den dominerande gruppen i samhället.

Funktionalitet – ett begrepp för funktionsförmåga med koppling till diskrimineringsgrunden funktionshinder. Används ibland i till exempel intersektionella analyser.

Funktionsnedsättning – varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som fanns vid födelsen, har uppstått till följd av en skada eller en sjukdom eller kan förväntas uppstå. Det innebär en begränsning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Benämns funktionshinder i lagstiftningen.

Genus – de förväntningar som finns på personer, som utgår från deras biologiska kön, gällande exempelvis kläder, intressen, agerande och utseende. Ett annat ord för detta kan vara socialt kön.

Genusvetenskap – akademisk disciplin som fokuserar på vilken maktposition, vilka fördelar och konsekvenser genustillhörighet kan ge i olika sammanhang. Isärhållande (manligt och kvinnligt är helt olika saker och varandras motsats) och rangordning (män och manlighet är norm och har högre status) är två centrala begrepp vid denna analys.

Hbtq – samlingsbegrepp som innefattar homosexualitet, bisexualitet, transsexualism och queer.

Hen – subjektsform av ett könsneutralt pronomen (motsvarar språkligt han eller hon)
Henom – objektsform av ett könsneutralt pronomen (motsvarar språkligt henne eller honom).

Heteronormativitet och heteronormen – handlar om allt det som bidrar till att en viss sorts heterosexuellt liv framstår som det mest åtråvärda och naturliga sättet att leva. Det kan vara lagar, strukturer, förväntningar eller handlingar. Det är en etablerad norm i samhället som i grunden utgår från att det finns två kön, att dessa förhåller sig till vissa givna mönster, och att människor intresserar sig för det motsatta könet emotionellt och sexuellt.

Heterosexualitet – när en person känner sig känslomässigt och / eller sexuellt attraherad av personer tillhörande motsatt kön.

Homosexualitet – när en person känner sig känslomässigt och / eller sexuellt attraherad av personer tillhörande samma kön.

Intergender – könsidentitet eller uttryck som innebär att personen befinner sig mellan, bortom eller i båda sociala könen.

Intersektionalitet – ett samhällsvetenskapligt begrepp som innebär att man synliggör specifika situationer av förtryck som skapas i skärningspunkter för olika maktrelationer. Det är ett begrepp för en bred analys av maktrelationer där grundtanken är att flera perspektiv samverkar med och påverkar varandra både positivt och negativt. Kön, etnicitet, sexualitet, socioekonomisk bakgrund, religion och funktionsnedsättning är olika faktorer som kan samverka i detta sammanhang.

Intersexualism – se DSD.

Juridiskt kön – det kön som anges i till exempel folkbokföringen, i passet och som reglerar utformandet av personnumret. Det finns två juridiska kön i Sverige – man och kvinna.

Jämställdhet – begrepp som innebär att alla personer har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter oavsett könstillhörighet.

Könsidentitet – en persons självupplevda kön, det personen själv definierar sig som.

Könsöverskridande identitet eller uttryck – när en könsidentitet eller ett könsuttryck hela tiden eller periodvis skiljer sig från könsnormen. Diskrimineringsombudsmannen har valt att använda begreppen könsidentitet eller könsuttryck. Alla människor har könsidentitet och könsuttryck, inte bara transpersoner. Med könsidentitet eller könsuttryck avses en persons identitet eller uttryck i form av kläder, kroppsspråk, beteende eller med avseende på kön. Se även transpersoner.

Könssocialisation – ett begrepp för hur de förväntningar och de normer som finns på människor utifrån könstillhörighet införlivas under uppväxten. En anpassning till rådande könsmonster.

Könsuttryck – se socialt kön.

Matriarkat – ett ord för att beskriva att kvinnan har makten i familjen och i samhället i stort. Denna maktposition reproduceras ständigt och ger kvinnan fördelar i många olika situationer. Jämför med patriarkat.

Mentalt kön – se könsidentitet.

Normer – oskrivna och ofta uttalade regler, förväntningar och ideal som beskriver vad som anses vara önskvärt, fördelaktigt och eftersträvansvärt och vad som inte är det. Dessa normer är föränderliga över tid, de är plats- och situationsbaserade och har ofta en stark koppling till makt.

Normkritiskt förhållningssätt eller perspektiv och normkreativitet – ett förhållningssätt där normer och samhällliga strukturer kring till exempel kön och sexualitet synliggörs och granskas. Flyttar fokus från individer och avvikande grupper till samhällets normstrukturer och perspektivet belyser maktaspekterna i systemet.

Patriarkat – ord för att beskriva att mannen har makten i familjen och i samhället i stort. Denna maktposition reproduceras ständigt och ger män fördelar i många olika situationer. Jämför med matriarkat.

Poly – kortform för personer som går emot tvåsamhetsnormen och vill leva eller lever med flera partner. Det kan till exempel handla om polyamori som innebär att under samtycke från alla parter ha flera kärleksrelationer parallellt och polygami som är att vara gift med flera samtidigt (månggifte). Polygami är inte tillåtet i Sverige.

Queer – ett perspektiv där samhällets normer kring kön, sexualitet och makt ifrågasätts eller en identitet för personer som utifrån detta perspektiv vill gå emot eller ifrågasätta kategorisering utifrån sexualitet och kön. Det handlar om att tänka bortom de förväntade uppdelningarna och ifrågasätta heteronormen.

Queerteori och queerforskning – en vetenskaplig inriktning som utgår från queerperspektivet.

Sexuell identitet – en persons känslomässiga och sexuella preferens som definieras av personen själv. De vanligaste definitionerna är bisexuell, heterosexuell eller homosexuell men många väljer att inte identifiera sig inom dessa kategorier. En persons sexuella identitet överensstämmer inte alltid med personens förväntade sexuella praktik. En person som har sex med någon av samma kön behöver exempelvis inte identifiera sig som homo- eller bisexuell och en person som bara har sex med personer av motsatt kön måste inte vara heterosexuell i sin definition.

Sexuell läggning – ett annat begrepp för sexuell identitet. Används i lagtexter.

Socialt kön – de förväntningar som finns på personer, som utgår från deras biologiska kön, för till exempel kläder, intressen, agerande och utseende. Ett annat ord för detta kan vara könsmonster och genus.

Toleranspedagogik – ett pedagogiskt förhållningssätt där normbrytaren sätts i fokus och syftet är att den utsatta gruppen eller individen ska tolereras, accepteras och respekteras av normföljarna. Jämför med normkritiskt förhållningssätt.

Transperson – en person vars könsuttryck eller könsidentitet i perioder eller konstant avviker från det kön som registrerats vid födseln. Det är ett samlingsbegrepp som kan omfatta bland annat transsexuella, transvestiter och intergender. Begreppet berör alltså personer vars biologiska, juridiska, mentala och sociala kön inte alltid överensstämmer.

Transsexualism – en medicinsk diagnos för personer vars könsidentitet inte sammanfaller med det juridiska eller det biologiska könet.

Tvåsamhet – att leva i en parrelation. Förväntningarna kring att alla ska vilja leva i tvåsamhet och endast med en partner kan vara starka i samhället.

Transvestism – ett könsöverskridande uttryck där personen i kortare eller längre perioder för sin egen skull använder eller lever med det motsatta könets stereotypa attribut (exempelvis kläder) eller beteende.